

Список использованных источников

1. Есипович К. Б. Управление познавательной деятельностью учащихся при изучении иностранных языков в средней школе /– М. : Просвещение –1988. – 190 с.
2. Гальперин П. Я. Умственные действия как основа формирования мысли и образа // Вопросы психологии – 1957. № 6. – С. 58-69.
3. Китайгородская И. А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / – М.: Изд-во МГУ – 1986. – 176 с.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. – 1975. – 304 с.
5. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М. : Русский язык, 1989. – 276 с.
6. Пассов Е. И. Современный урок иностранного языка // Методические рекомендации для учителей Липецкой области. Липецк – 1983.
7. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. М. : Изд-во АН СССР – 1957.– 328 с.
8. Словарь русского языка в четырех томах. Том II / Под ред. Г. П. Князькова, Т. Н. Поповцевой, М. Н. Судоплатовой. М.–1958. – 656 с.
9. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку. М.: Просвещение, 1988. – 223 с.

This article deals with the problem of independent student work management as the teaching method that provides the implementation of modern educational concept of personal development in Russia.

Key words: *management, independent work, independence, levels of independence, person-oriented communication, didactic cards.*

УДК 37.091.33:81'246.2(477)

Боднарчук Т. В.

МОДЕЛІ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються основні моделі білінгвальної освіти, які присутні в світовому освітньому просторі та спроби їх класифікації. Запропоновано авторську класифікацію моделей білінгвальної освіти за критерієм якісного рівня трактування державою пріоритетної соціальної функції білінгвальної освіти та співвідношення мовних цілей і засобів з когнітивним розвитком особистості. Проаналізовано моделі білінгвальної освіти в українській школі.

Ключові слова: *білінгвальна освіта, моделі білінгвальної освіти, ідентифікаційна, полікультурна, інтеграційна та монокультурна моделі білінгвальної освіти.*

Політичні та суспільні зміни, які відбуваються у сучасному світі і в Європі зокрема – інтеграційні процеси та, водночас, прагнення націй до збереження своєї ідентичності, зумовлюють необхідність знання принаймні однієї або кількох іноземних мов. Відповідно, кількість білінгвів – людей, які володіють двома і більше мовами, постійно зростає, що спричиняє необхідність пошуку ефективних способів оволодіння двома і більше мовами. Узагальнивши досвід багатьох країн, можна зробити висновок, що найкраще цьому сприяє білінгвальна освіта.

Ставили за мету розглянути моделі білінгвальної освіти, проаналізувати запропоновані дослідниками їх класифікації, а також на основі критерію пріоритетної соціальної функції та співвідношення мовних цілей з когнітивним розвитком особистості запропонувати авторську класифікацію моделей білінгвальної освіти та проаналізувати їх функціонування в Україні.

Відомо, що у світовому досвіді є надзвичайно багато найрізноманітніших моделей і програм білінгвальної освіти, але всі вони об'єднані одним загальним принципом: мовами навчання є дві (а у деяких випадках і більше) іноземні мови. З огляду на це дослідники роблять спробу класифікувати моделі білінгвальної освіти з метою детальнішого їх теоретичного вивчення та удосконалення.

Перші спроби класифікувати моделі білінгвальної освіти у 80-х роках минулого століття зробили М. Сігуан та У. Маккі, які пропонують відібрати найважливіші критерії, а саме:

- мовні цілі освітньої системи (тобто рівну чи нерівну компетенцію в обох мовах повинні здобути учні);
- місце рідної та нерідної мов у навчальних програмах (приділяється однакова увага або одна з мов функціонує лише на перших етапах навчання);
- відношення між мовою учня та основною мовою навчання (чи беруть до уваги цей чинник у процесі навчання);
- соціокультурна дистанція між двома мовами, які належать до освітньої системи (іноді це може бути літературна мова і діалект цієї ж мови, іноді – мови, які належать до однієї групи, іноді – мови, які не мають нічого спільного у своїх системах);
- місце білінгвальної освіти у загальній освітній системі країни (чи це окремі центри, чи вони поширені лише на певній території, чи по всій країні та мають різні/однакові програми).

1. Автори зазначають, що всі ці критерії не дають змоги створити єдину класифікацію, тому що вони не виключають, а навіть частково перекривають одна одну. З огляду на це під час створення єдиної класифікації слід брати лише найважливіші критерії – мовні цілі освітньої системи і відношення між мовою учнів та основною мовою системи освіти [**Інтеграційна модель** розглядає білінгвальну освіту як засіб і середовище для соціальної адаптації дітей нацменшин, або налагодження соціальної адаптації дітей іммігрантів. Мовні цілі співвідносяться не рівноцінно, мовні та інтелектуальні компетенції ширше розвиваються другою (державною) мовою. Основне завдання освіти – забезпечити учням володіння іноземною або другою мовою (для нацменшин), враховуючи їх інтеграційні потреби, тобто з метою: а) підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці своєї країни (знання однієї з європейських мов або мови національної меншини для представників мовної більшості); б) створення сприятливих умов для інтеграції дітей іммігрантів у дане суспільство (забезпечення належної освіти державною мовою); в) володіння мовою більшості та збереження рідної мови для представників національної меншини.

2. **Полікультурна модель** трактує соціальну функцію білінгвальної освіти як базового середовища для розвитку досвіду співжиття у мультикультурному середовищі. Мовні цілі обома мовами приблизно рівноцінні у контексті когнітивного розвитку як цілісного. Основне завдання підготувати учнів до життя у полікультурному просторі, тобто забезпечити: а) можливість навчання та працевлаштування у будь-якій іншій країні світу; б) вивчення мови та культури нацменшин представниками більшості.

3. **Ідентифікаційна модель** обмежує соціальну функцію пріоритетом процесів збереження національної ідентичності, етнічної самобутності. Для цієї моделі характерна нерівноцінність співвідношення мовних цілей на користь рідної мови, засобами якої забезпечується когнітивний розвиток. Основне завдання – декларується як захист права дитини нацменшини чи іммігрантів на освіту рідною мовою, щоб таким чином забезпечити: а) розвиток інтелектуальний лише засобами рідної мови та культури національної меншини, що проживає на території певної держави; б) орієнтацію дитини на діяльність у напрямі збереження цінностей і цілісності реальних чи штучних етнічних груп за місцем їх проживання.

4. **Монокультуризаційна модель** обмежує соціальну функцію білінгвальної освіти пріоритетом загальнообов'язкових єдиних культурних цінностей. Мовні цілі співвідносяться не рівноцінно на користь другої мови, засобами якої забезпечується когнітивний розвиток. Основне завдання – нав'язати мову більшості тим учням, для яких ця мова не є рідною

(представники національних меншин та іммігранти), щоб забезпечити: а) фіксування дитини на мономовному розвитку і монокультурному середовищі школи, регіону, країни; б) плекання орієнтації дитини на когнітивну активність і життєдіяльність у просторі одномовного діалогу (інтелектуального, наукового, виробничого та культурного).

Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку білінгвальної освіти в Україні, яка проведена на основі аналізу нормативно-правових джерел, що забезпечують функціонування тих загальноосвітніх навчальних закладів, які працюють в умовах білінгвальної освіти та статистичних даних Держкомстату України, Міністерства освіти і науки України, дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі можна виокремити лише два основні напрями її розвитку і, відповідно, моделі білінгвальної освіти, що функціонують на рівні загальноосвітньої школи з державною та приватною формою власності:

- Двомовна освіта для дітей національних меншин, що проживають на території України (школи I-III ступеня для нацменшин, що забезпечують право на освіту рідною мовою з паралельним вивченням окремих предметів державною мовою і функціонують за ідентифікаційною моделлю).
- Двомовна освіта, орієнтована на вивчення європейських мов (школи з поглибленим вивченням іноземної мови I-III ступеня, де полікультурна модель білінгвальної освіти функціонує у школі III ступеня, проте у частині навчальних закладів вона може діяти на другому ступені загальноосвітньої школи за рахунок вибіркового компоненту змісту освіти).

Аналіз нормативних джерел – Типових навчальних планів для загальноосвітніх шкіл України дозволив встановити, що ставлення держави до освітніх потреб дітей національних меншин можна класифікувати як таке, що забезпечує гарантоване Конституцією України та міжнародними актами право на освіту рідною мовою, створює потенційні можливості для розвитку полікультурного середовища. Це підтверджується тим, що:

- Типові навчальні плани для шкіл з навчанням російською та мовами інших національних меншин приймалися одночасно з Типовими навчальними планами для шкіл з навчанням українською мовою;
- для урахування специфіки регіонів з різними етнічними, історичними та соціокультурними особливостями, з 2005 року Міністерством освіти та науки України паралельно розробляються та затверджуються Типові навчальні плани для шкіл з українською мовою навчання, шкіл з українською мовою навчання, де мова національної меншини вивчається як предмет та шкіл з російською мовою навчання та вивченням мови іншої національної меншини.
- врахування у нормативних документах школи того факту, що за своїм складом населення України є багатонаціональним, на території країни проживають представники понад 130 національностей, і, відповідно, створення можливості вивчення рідної мови для найчисельніших із них;
- відображенням у нормативних джерелах того, що в Україні проживає найбільш чисельна нацменшина – російська – 17,3% (8 334,1 тис. осіб – дані відповідно до останнього перепису населення 2001). Усі нормативні документи мають усталене формулювання – для шкіл з російською чи мовами інших національних меншин.

Щодо етнічного складу населення України, то за даними Всесоюзного перепису 1989 р. та Всеукраїнського перепису 2001 р., за якими відповідно було українців – 72,7% та 77,8 %, росіян – 22,1 та 17,3%, білорусів – 0,9% і 0,6%, євреїв – 0,9% та 0,2%, болгар – 0,5 і 0,4 %, молдаван – 0,6 та 0,5%, угорців – 0,4% та 0,3%, поляків – 0,4% та 0,3%, румунів – 0,3 та 0,3%, а інших національностей – 1,2% та 2,3% (з них 0,5% - кримські татари, яких у даних перепису 1989 р. було 0,0%). Тобто, відсоток представників інших національностей зростає, тому Україна у основному зберігає масштаби і спектр соціокультурного простору, що формує соціальне замовлення середовища на білінгвальну освіту [8].

Проведений аналіз нормативних документів Міністерства освіти та науки України засвідчує, що у цілому впродовж останніх років держава урегулює діяльність шкіл для національних меншин з метою зменшити існуючий інформаційно-процесуальний дисбаланс державної і національної мов та переорієнтувати розвиток білінгвальної освіти для дітей нацменшин у напрямі поєднання завдань ідентифікаційної моделі, що спрямована на пріоритети монокультурного середовища, із завданнями інтеграційної моделі, яка більш повно забезпечує можливості виникнення середовища культурного діалогу, взаємодії і формування полікультурних цінностей.

Визначено документи, що забезпечують реалізацію цієї мети.

1. Наказ МОН України від 25.05.2008 р. № 461 [5], яким було затверджено Галузеву програму поліпшення вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин на 2008-2011 р. Відповідно до нього було розпочато:

- поетапний перехід на вивчення українською мовою таких предметів як історія України, географія України, трудове навчання, фізична культура, захист Вітчизни тощо. До прикладу історію України (5 кл.) запропоновано вивчати у двомовному режимі, а починаючи з 6 класу – українською мовою 1 години на тиждень, а у 10 класі – 2 години;
- запровадження елементів двомовного навчання з циклу загальноосвітніх дисциплін за рахунок поєднання можливостей інваріантного компонента мовою нацменшини та варіативного – державною мовою.

2. Наказ МОН «Про зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів у 2008 році» № 1171 від 25.12.07 р. [7], де вказується про необхідність забезпечення під час тестування випускників навчальних закладів з мовами навчання національних меншин термінологічним словником.

3. Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки щодо застосування елементів двомовного навчання при вивченні предметів у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин № 1/9-581 від 28.08.2009 р. [9].

Констатуємо, що ці документи частково повертають пріоритет ідентифікаційної моделі, а саме Наказ МОН «Про внесення змін до нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України щодо зовнішнього незалежного оцінювання в 2010 році» № 238 від 25.03.2010р. [3] про необхідність здійснення перекладу тестових завдань кримськотатарською, молдовською, польською, російською, румунською та угорською мовами, оскільки особи, які закінчили школу з навчанням мовою нацменшини мають право обирати мову складання тестів.

Виявлено, що до організації білінгвальної освіти в Україні долучаються держави, де проживає корінне населення нацменшини України та громадські об'єднання різного характеру та спрямованості діяльності. Розцінюємо як намір координації розвитку білінгвальної освіти для нацменшин створення у 2009 році Громадської ради керівників освітніх програм всеукраїнських громадських об'єднань національних меншин України [4].

Як виявлено у процесі аналізу нормативних та статистичних джерел, другим напрямом розвитку білінгвальної освіти в Україні є двомовні школи та класи, орієнтовані на вивчення європейських мов які розвиваються за полікультурною моделлю білінгвальної освіти. У практиці української школи вони мали своїх попередників у формі класичної гімназії, а з середини ХХ ст. – школи з поглибленим вивченням іноземної мови, спеціалізовані школи, де було введено викладання низки предметів іноземною мовою.

На сучасному етапі їх розвитку, як свідчить аналіз найновіших нормативно-правових документів (Наказ МОН № 626 від 07.07.2009 р.), до них уперше було нормативно вжито термін «білінгвальні», уточнено, що вони функціонують як відповідь на запити та потреби учнів у структурі загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів відповідно до стратегічних документів Ради Європи як «класи, навчання у яких здійснюється за спеціальними програмами, що передбачають з окремих предметів поперемінне використання двох мов – державної та

іноземної». Відповідно до нових завдань було розроблено Типові навчальні плани для білінгвальних класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. Визначено два блоки навчальних предметів – загальноосвітній та профільний. Цикл профільних предметів сформований на основі інваріантної та варіативної складових змісту освіти.

У Типових навчальних планах для білінгвальних класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови передбачено години на курси за вибором – ділова іноземна мова, країнознавство, художня культура та мистецтвознавство іноземною мовою (1 година у 5 класі, по 1-1,5 годин у 6-7 класах, по 1-2 години у 8-9 класах та по 3 години у 10-11 класах).

Як свідчить порівняльний аналіз Типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України [6], впродовж останніх років, елементи двомовного навчання існують у школах такого типу – іноземною мовою у старших класах (по 1 годині у 10 та 11 класах) викладається курс літератури країни, мова якої вивчається країнознавство та курси за вибором (ділова іноземна мова, технічний переклад тощо).

Розвитку білінгвальної освіти в Україні, як і в більшості європейських країн, сприяє значною мірою співпраця із міжнародними організаціями, які надають школам методичну допомогу, організовують стажування педагогічних працівників у країнах, мови яких вивчаються, сприяють активізації міжнародних шкільних обмінів.

Отже, як свідчить проведений аналіз нормативно-правової бази та статистичних даних дозволяє стверджувати, що в Україні створено належні умови для розвитку полікультурної моделі білінгвальної освіти, орієнтованої на вивчення європейських мов. Проте, впродовж останніх років спостерігається тенденція до закріплення ідентифікаційної моделі білінгвальної освіти у школах для дітей національних меншин, що проживають на території України.

Список використаних джерел

1. Певзнер М. Н. Билингвальное образование в контексте мирового опыта (на примере Германии) : монография / М. Н. Певзнер, А. Г. Ширин. – Новгород, 1999. – 96 с.
2. Про внесення змін до наказів МОН від 09.07.2009 № 642 та від 21.12.2009 № 1150» № 259 від 29.03.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/pro-ministerstvo/normativno-pravova-baza/normativno-pravova-baza-diyalnosti-ministerstva/nakazi/5029-nakaz-mon-n-259-vid-2902010>). – Назва з екрану.
3. Про внесення змін до нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України щодо зовнішнього незалежного оцінювання в 2010 році: Наказ МОН України № 238 від 25.03.2010 р. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, № 11-12 (квітень) 2010р. – С. 6-8.
4. Про Громадську раду керівників освітніх програм всеукраїнських громадських об'єднань національних меншин України: Наказ МОН № 860 від 14.09.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/pro-ministerstvo/normativno-pravova-baza/normativno-pravova-baza-diyalnosti-ministerstva/nakazi/4923-nakaz-mon-n860-vid-14092009-r>. – Назва з екрану.
5. Про затвердження Галузевої програми поліпшення вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин на 2008-2011 роки: Наказ МОН України № 461 від 26.05.2008 р. – Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, № 18 (червень) 2008р. – С. 8-19.
6. Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеню: Наказ МОН № 834 від 27.08.10 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/8801/. – Назва з екрану.
7. Про зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів у 2008 році: Наказ МОН України № 1171 від 25.12.07 р. – Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, № 4 (лютий) 2008 р. – С. 30-31.

8. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року: Повідомлення Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/polit/02dksvprn.htm>. – Назва з екрану.
9. Про методичні рекомендації Міністерства освіти і науки щодо застосування елементів двомовного навчання : нормативний лист № 1/9-581 від 28.08.2009 р. – Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, № 30-32 (листопад) 2009р. – С. 12-19.
10. Сигуан М. Образование и двуязычие (пер. с фр.) / М. Сигуан, У. Ф. Макки. – М. : Педагогика, 1990. – 184 с.

The article deals with the main models of bilingual education, which are in the world educational area and the attempt of their classifications. The author analyzes the main models of bilingual education and determines poly-cultural, identifying, integration and mono-cultural models according to criteria of social function of bilingual education interpretation and correlation of language aims and means to cognitive development of a personality. The bilingual education models in the Ukrainian schools are analyzed.

Key words: *bilingual education, bilingual education models, poly-cultural, identifying, integration and mono-cultural models of bilingual education.*

УДК 378.041-057.87:37

Вонсович В. П.

АЛГОРИТМ САМОПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ З ЕТНОПЕДАГОГІКИ

У статті представлено дефініцію поняття “самостійна робота”, розкрито основні проблеми, які вирішує СРС. Запропоновано підхід до здійснення самопідготовки студентів під час вивчення курсу “Етнопедagogіка”

Ключові слова: *самопідготовка, алгоритм самопідготовки, дефініція, навчально – професійна діяльність.*

Організація самостійної роботи студентів є однією з класичних проблем педагогіки у ВНЗ. Через активну самостійну діяльність студенти зможуть якісно оволодіти знаннями. Правильно організована самостійна робота може поєднати теоретичну навчальну діяльність із практикою.

Досліджувана у статті проблема зумовлена потребою переорієнтації навчально-виховного процесу таким чином, щоб професійне становлення майбутніх фахівців було, насамперед, націлене на розвиток умінь самостійної роботи.

Цілком очевидно, що проблеми самостійної роботи в значній мірі привертають увагу педагогів. Саме тому вивченням сутності даного явища, його організації і управління, класифікації видів і форм самостійної роботи, питанням контролю і самоконтролю в різні періоди займалися такі вчені як: Б.П. Єсипов, М.А.Данілов, А.П.Арістова, П.І. Підкасистий, І.Я. Лернер, І.Унт, І.А. Зимня, М.Д. Нікандров та інші.

Зазначимо, що розвідки з організації самостійної роботи знайшли своє відображення у класиків педагогіки: Я.Коменського, В.Сухомлинського та ін.

Звернімо увагу на дефініцію поняття “самостійна робота”, що визначається як:

- “основний спосіб освоєння студентами навчального матеріалу без участі викладача, а також час, вільний від обов’язкових навчальних занять” [3];
- “... форма навчання, в якій студент засвоює необхідні знання, опановує уміння і навички, навчається планомірно і систематично розумової діяльності” [4].

Сама дефініція поняття “самостійна робота”, як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, не містить єдиного підходу до визначення. Тому деякі дослідники вважають